

(ratibořská hradní kaple, vratislavská katedrála, kostel sv. Michaela v Grotkově), tak i na Moravě (olomoucká katedrála, kostel sv. Mořice v Kroměříži, farní chrám v Uničově), v Čechách (kaple hradu Zvíkova, kostely v Nymburku a Čáslavi) a v dolním Rakousku (Heiligenkreuz, architektura z okolí Kremže nad Dunajem). Nakonec nijak překvapivě navrhuje, že stavitel ratibořského a žárského chrámu vycházel z lokální slezské tradice, zároveň však byl velmi dobře obeznámen s aktuálními trendy v širším prostředí středověčodní Evropy i mimo ně. Tímto konstatováním Prix uvozuje další podkapitolu věnovanou znovu „širšímu kontextu“ a opětnému vyhodnocení mistra ratibořské skupiny v dobových souvislostech. Autor zde popisuje soustavu kleneb se „zkrácenými příporami s hruškovým profilem, podloženými pravouhlými podložkami a opatřenými nezdobnými, jemnými hlavicemi hruškového průřezu“ (s. 207). Zabývá se uplatněním hruškových profilů ve Francii (např. katedrála v Midi), následným prosazením hruškových přípor v rámci říšských kostelů (Colmar, Cheb) a možností jejich vlivu na městské kostely v Nymburce a Čáslavi. Co se týká posouzení ratibořsko-žárského mistra, ten byl podle Prix významným talentem stavitelství počínajícího 14. století, ale jeho působení na „periferii středověčodní Evropy“ jej odsoudilo téměř k zapomnění (s. 235).

Odklon od stylových analýz přináší kapitoly zabývající se důvodem volby dlouhého presbytáře a nástin lokálního historického kontextu, tedy pokus na základě písemných pramenů určit osobnosti nebo společenské složky, které mohly ovlivnit podobu ratibořského kostela, centra studované skupiny památek. Přestože v obou případech dochází Prix k závěru, že nedostatek pramenů nedovoluje zaujmout konečné stanovisko, navrhuje několik opatrných hypotéz. V případě dlouhého presbytáře, jenž byl obecně dáván do souvislosti s mendikantskou architekturou, nabízí možnost, že delší prostor mohl sloužit k umístění lavic pro městskou radu. Nakonec však konstatuje, že žárský presbytář nevybočuje z dobového trendu, kdy linearismus postupoval nejen do výšky, ale i do hloubky architektury, a forma tak nemusela vždy odpovídat určité funkci. V závěru knihy se Prix snaží z písemných zpráv zrekonstruovat, kdo stál za volbou architektonického stylu farního chrámu v Ratiboři, pohybuje se však pouze v rovinné hypotéz.

Vysoké úrovni vlastního textu neodpovídá její formální podoba. Kvalita černobílých reprodukcí je podprůměrná, totéž platí o grafické úpravě paperbackového přebalu, „vylepšeného“ přeplepou maskující chybu tiskařského šotka. Rozpaky

vzbuzuje i sazba publikace, což je do jisté míry způsobeno neúměrně rozsáhlým poznámkovým aparátem, jenž jednak často přetéká na další stránku, jednak svým sice erudovaným, ale nepřiměřeně dlouhým obsahem odvádí čtenáře od samotného textu.

MARTINA KUDLÍKOVÁ

Gotické umění na Ústecku

[katalog výstavy], ed. Lubomír TURČAN, Severočeská galerie výtvarného umění v Litoměřicích / Univerzita J. E. Purkyně, Litoměřice – Ústí nad Labem 2013

79 s., ISBN 978-80-85090-83-3 / 978-80-7414-564-3

Katalog výstavy *Gotické umění na Ústecku* představuje dílčí výsledky rozsáhlého projektu, který vyvrcholil v roce 2015 výstavou v Národní galerii v Praze a představí pozdně středověkou výtvarnou kulturu celých severozápadních Čech s důrazem na provázanost se saskou oblastí Krušných hor. Zároveň navazuje na výstavu deskové malby celého regionu severozápadních Čech, která proběhla v roce 2012 taktéž v Severočeské galerii výtvarného umění v Litoměřicích, a na další výstavní a badatelské projekty, které se soustavně již delší dobu věnují této oblasti.

Úvodní kapitola ve zhuštěné, nicméně postačující formě popisuje historii Ústí nad Labem od prvních zmínek v písemných pramenech z doby kolem poloviny 11. století až do první poloviny 16. století. Vzhledem k památkovému fondu prezentovanému na výstavě je pozornost věnována především období 15. a počátku 16. století, kdy hrála výraznou roli jak převládající katolická konfese ústeckých obyvatel, tak silná hospodářská konkurence nedalekých Litoměřic.

Následující kapitola, slibně nazvaná *Středověké umění ve sbírkách muzea města Ústí nad Labem*, ne zcela naplňuje očekávání. Mluví se zde obecně o historiografii města, předchozích výstavách a okolnostech některých akvizic středověkého sbírkového fondu, o konkrétním původu a cestě uměleckých artefaktů do muzejních sbírek se ovšem dozvídáme poměrně málo – z celkového počtu deseti soch z ústeckého muzea jsou zde velmi zběžně zmíněny pouze tři, což je vzhledem k těžišti výstavy v sochařství škoda.

Samotný katalog obsahuje dvaadvacet řezeb, jednu deskovou malbu a sedm artefaktů uměleckého řemesla, přičemž je poněkud nezvykle do poslední skupiny zařazen i jediný zástupce

ARCHEOLOGIE

knižní malby. Skladbou vystavených exponátů je tedy zcela zřejmé, že mapuje především sochařskou produkci ústeckého regionu a ostatní umělecké obory mají spíše doplňkovou funkci. Jednotlivá hesla disponují kvalitně zpracovaným záhlavím s údaji o provenienci, materiálu, případném restaurování a dnešním uložení předmětů, úroveň samotných textů je však bohužel poněkud nevyvážená. Vedle stručných, ale obsažných hesel s detailnějšími rozbory provenience, stylové polohy a datování, hypotézami o autorském určení a dalšími informacemi narazí občas čtenář pouze na zevrubný popis formálních prvků uměleckých děl, což se jeví vzhledem ke kvalitním fotografickým reprodukcím jako poněkud zbytečné. Naopak u těchto hesel zpravidla chybí bližší stylové zařazení s případným odkazem na konkrétní analogie. Tento nedostatek lze částečně omluvit skutečností, že jde o předměty slabší umělecké kvality, u kterých je hledání jasnějších stylových vazeb problematické (například Madona z Mojžíře, sv. Anna z Dolních Zálezel a další). Určitý problém také představují chybějící bibliografie u jednotlivých prezentovaných předmětů. Některá umělecká díla jsou zde přitom publikována vůbec poprvé, což nemusí být z výše uvedeného důvodu na první pohled patrné.

Příjemným bonusem je závěrečná kapitola, věnovaná dosavadním výsledkům restaurování sochy sv. Anny Samotřetí z ústeckého kostela Nanebevzetí Panny Marie z doby kolem roku 1520. Ta byla na výstavě vystavena ve stavu rozpracovaného snímání přemaleb, tmelení a retuše původní polychromie. Návštěvník se tak mohl, stejně jako čtenář katalogu, detailněji seznámit jak s dobovými technologiemi sochařství pozdní gotiky, tak se způsobem restaurování sochařských památek v dnešní době.

Přínosnost katalogu, který přibližuje středověký památkový fond severozápadních Čech, spočívá především v revizi heuristické práce a představení výsledků probíhajícího bádání. Nezbyvá než se těšit na hlavní výstup rozsáhlého projektu v podobě plánované výstavy v Národní galerii.

MATĚJ POSPÍŠIL

Frühmittelalterliche Kirchen als archäologische und historische Quelle, hg. Lumír POLÁČEK – Jana MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ, Archeologický ústav AV ČR, Brno 2010 (= Internationale Tagungen in Mikulčice 8)

424 s., ISBN 978-80-86023-92-2

Už letmé listování sborníkem, věnovaným raně středověké sakrální architektuře, navozuje několik obecných poznatků. Stavby, které byly před více než půlstoletím dostupné např. Josefu Cibulkovi, představují jen zlomek dnes známého fondu. Pouze nepatrnou část z „nových“ kostelů ovšem tvoří stojící stavby či jejich torza – většina znovu spatřila světlo světa teprve díky archeologickým výzkumům. Ty ovšem jen málokdy zachytí více než pouhé základy staveb (a někdy dokonce jen jejich negativy). Zájem o raně středověkou architekturu se tak čím dále zřetelněji přesouvá z pracoven uměleckých historiků na archeologická pracoviště a jistě není náhoda, že Anežka Merhautová nemá mezi našimi historiky umění nástupce. Jako autoři sborníku se tak z velké části profilují archeologové, byť někteří z nich stojí na oborovém rozhraní. Popsané tendence zřetelně odráží programový článek J. Maříkové-Kubkové, která – snad adekvátně současné situaci – akcentuje spíše analytické přístupy. O to větší očekávání vzbuzuje na závěr avizovaná řada *Handbuch zur Geschichte der Kunst in Ostmitteleuropa*, připravovaná GWZO v Lipsku, jejíž první díl se má věnovat období druhé poloviny druhého tisíciletí (W. Franzen).

Sborník obsahuje celkem 27 příspěvků odborníků z České republiky, Slovenska, Rakouska, Německa a Polska. Tři texty se poněkud vymykají dominantnímu zaměření. Studie M. Hladíka a M. Mazucha nabízí revizi dvou objektů v Mikulčicích, které po dlouhá desetiletí sloužily jako nesporný doklad paralelní existence křesťanství a „pohanství“ v hlavním centru Velké Moravy. Pečlivý rozbor nálezových situací však ukázal, že s velkomoravským pohanstvím to nemuselo být tak žhavé. Původní interpretace palisádového žlabu v poloze Kostelec stojí a padá na jeho funkční souvislosti s kostrami koní nalezenými uvnitř vymezeného areálu. Jejich vztah k objektu ovšem nelze ani prokázat, ani vyloučit. Druhý „kruhový kultovní objekt“ na severním předhradí